

Wstęp

Podjmuje próbę przedstawienia sylwetki kolejnego władcy białoruskiego, ordynariusza tak ważnej diecezji w dziejach Kościoła prawosławnego w Rzeczypospolitej. Po opracowaniu biografii Teodozego Wasilewicza i Józefa Nielubowicza Tukalskiego¹ pragnę przybliżyć postać Sylwestra Kossowa. Wszystkie wymienione postacie łączy pobyt na katedrze białoruskiej (władcyństwo mohylewsko-mściszawsko-orszańskie). Z biskupstwa białoruskiego Józef Nielubowicz Tukalski i Sylwester Kossow obejmowali godność metropolitów kijowskich.

W ostatnich latach ukazały się liczne publikacje o dziejach Kościoła prawosławnego w Europie Środkowo-Wschodniej. Podnoszono jego rolę w historii państw tego regionu, omawiano status prawny i strukturę organizacyjną. Wiele miejsca poświęcono stosunkom między Kościołem wschodnim i zachodnim. Nowym zadaniem jest spojrzenie na losy Kościoła przez pryzmat doświadczeń wybitnych postaci tego czasu. Ukazanie losów postaci na tle dziejów Kościoła otwiera wiele nowych możliwości badawczych, stawiania pytań o miejsce jednostki w całokształcie wydarzeń.

Postać Sylwestra Kossowa ma charakter wyjątkowy. Kossow nie był biernym obserwatorem wielkich wydarzeń ale sam w istotny sposób kreował ówczesną rzeczywistość. Kossow jako mch wileński, nauczyciel lwowski i kijowski, archimandryta peczerski, biskup białoruski i metropolita kijowski posiadał duże możliwości oddziaływania na sytuację wyznaniową i polityczną Rzeczypospolitej. W tak trudnym dla kraju okresie nieustannych konfliktów i wojen musiał podejmować istotne decyzje o jakże brzemiennych dla losów całego Kościoła skutkach. Decyzje hierarchy prawosławnego, często niezrozumiałe dla współwyznawców, miały na celu dobro Cerkwi prawosławnej i interesy państwa. Kossow został uwikłany w wielką politykę międzynarodową. Wbrew swej woli stał się podmiotem w polityce moskiewskiej, polskiej i tureckiej. Kossow był oskarżany o nielojalność wobec króla, uległość kulturze łacińskiej, wspieranie powstania kozackiego, kontakty z unitami i Turkami. Sytuacja polityczna w połowie XVII wieku wciągnęła Sylwestra Kossowa w centrum wydarzeń. Pojawił się ogromny dylemat wyboru między lojalnością wobec katolickiego i coraz bardziej nietolerancyjnego państwa czy uległość wobec prawosławnego cara. Jedna i druga decyzja posiada istotne skutki polityczne i wpływa na status metropolii kijowskiej. Wybór lepszego rozwiązania dla Kościoła prawosławnego nie był jednoznaczny z polepszeniem się sytuacji prawnej i społecznej jego wiernych. W sytuacji wielkiego zamętu politycznego decyzje głowy Kościoła były często wypadkową wielu czynników.

Sylwester Kossow był znakomitym politykiem, pisarzem, polemistą, reformatorem, hierarchą i głową Kościoła lokalnego. Do tych cech jego osobowości należy dodać niezwykle dynamizm i sprawność organizacyjną. Kossow był postacią wybitną wśród społeczności prawosławnej, godnym wzorem do naśladowania. Już ówczesni cenili jego dyplomację, odwagę w podejmowaniu niepopularnych decyzji, zdecydowaną postawę w obronie niezależności metropolii kijowskiej. Ukazując najważniejsze etapy życia Sylwestra Kossowa pragnę zwrócić uwagę na skomplikowaną sytuację wyznaniową Rzeczypospolitej. Tylko w takim szerokim przedstawieniu kontekstu sytuacji wyznaniowej można zrozumieć działalność wybitnego męża stanu Kościoła prawosławnego XVII – wiecznej Rzeczypospolitej.

¹ A Mironowicz, *Teodozy Wasilewicz, archimandryta słucki, biskup białoruski*, Białystok 1997, ss.71.; *Metropolita Józef Nielubowicz Tukalski*, Białystok 1998, ss. 127. Por. rec. R. Degiel, *Nowe prace Antoniego Mironowicza*, "Barok. Historia-Literatura-Sztuka", R. VI, nr 1(11), Warszawa 1999, s. 222-226.